

Nr 759

Av herr **Stefanson m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Statens institut för företagsutveckling: Bidrag till främjande av företagsutveckling m. m.*

(Lika lydande med motion nr 856 i Andra kammaren)

De mindre och medelstora företagens betydelse inom handel, hantverk och industri- och servicenäringar understryks ofta. Det sker med rätta. Många branscher domineras helt av mindre och medelstora företag.

Över 90 % av alla industriföretag har mindre än 50 anställda. Dessa företag svarar för ca 30 % av den totala industrisysselsättningen. Storföretagens (d. v. s. företag med mer än 500 anställda) andel är ungefär lika stor. Det är ett ibland förbisett faktum att ungefär lika många människor för sin sysselsättning är beroende av småindustrin som de som är beroende av storföretagen. En annan sak är sedan att många mindre och medelstora företag i sin tur som underleverantörer till storindustrin är mer eller mindre beroende av denna för sin avsättning.

När det gäller handel och servicenäringar är de mindre och medelstora företagens andel ännu större.

Det sägs ibland att utvecklingen leder mot allt större enheter. Så är fallet inom vissa branscher där massproduktion i stora serier är klart överlägsen produktion i mindre skala. Vår konkurrenskraft på världsmarknaden i t. ex. cellulosa eller järn- och stålbranscherna kräver förvisso koncentration till mycket stora företag, liksom t. ex. sammansättning av bilar.

Ingen ekonomisk lag leder obönhörligt och på alla områden mot större företagsenheter. Tillgänglig statistik visar tvärtom att de mindre och medelstora företagen på de flesta områden hävdar sig väl i konkurrensen. Småföretagen har väl följt med i den tekniska utvecklingen. Med tanke på att högmekaniserad produktion passar bäst för stordrift och att många av småföretagens företrädare ligger på arbetskraftsintensiva sektorer som t. ex. reparationsverksamhet är det föga meningsfullt att hänvisa till att effektiviteten mätt i förädlingsvärde per anställd tycks vara något lägre hos mindre företag än hos större. Intressantare är däremot de uppgifter från en SHIO-utredning som visar, att de mindre företagen ökade sitt förädlingsvärde per anställd med 62 % 1954—1964 medan motsvarande ökning för företag med 50—500 anställda var 41 % och för storföretagen 53 %.

Gruppen mindre och medelstora företag är som helhet väl konkurrenskraftig.

De mindre företagens fördelar

1. De mindre företagen har större flexibilitet än andra. Utan alltför stora administrativa och organisatoriska förändringar kan de ofta anpassa sig till snabba och genomgripande förändringar och kastningar i teknik, marknadsförhållanden och konkurrensförutsättningar karaktäristiska för utvecklingen i ett näringsliv som är så internationellt beroende som det svenska. Av betydelse för både flexibilitet och konkurrenskraft är naturligtvis också det förhållandet, att de mindre företagen har förhållandevis låga fasta administrationskostnader.

2. Det är den rika variationen bland de mindre och medelstora företagen, som skapar grunden för ett differentierat näringsliv och därmed ökade möjligheter för den enskilde till val av yrke och sysselsättning. Flexibilitet i näringslivet gör vår ekonomi mindre konjunkturkänslig. Den skapar förutsättningar för en aktiv regionalpolitik. I många kommuner i vårt land skulle näringslivet vara ensidigt utvecklat eller snarare outvecklat, om de mindre och medelstora företagen inte fanns. Om man vill satsa på en bättre utbyggd regionalpolitik, måste man i hög grad räkna med dessa företag. Det framstår för oss som en självklar sak att den ekonomiska politiken bör rätt uppskatta de mindre och medelstora företagens utvecklingsmöjligheter.

3. De mindre och medelstora företagen kan i flera avseenden erbjuda en bättre arbetsmiljö för de anställda än storföretagen. Arbetsuppgifterna kan ofta vara mera varierande, avståndet till företagsledningen inte så långt och relationerna mindre formella än i större företag. Många av de kanske mest intressanta av de ännu fåtaliga arbetsdemokratiska experimenten har också gjorts i mindre företag.

Den mindre företagsamheten har enligt vår mening på många områden klara fördelar framför andra. Men de mindre företagen har också problem. Självfallet är många av de problem och svårigheter som småföretagarna ställs inför inte beroende av företagets storlek. De är gemensamma för stora och små företag. Alla problem och svårigheter kan eller bör heller inte lösas med samhälleliga medel. I marknadsekonomins idé ligger ju att företagen i en decentraliserad ekonomi bäst själva kan angripa och lösa många av de problem som sammanhänger med marknadsanpassning, produktionsmetoder, produktionsutveckling etc.

Vi vill här bara peka på några av de problem och svårigheter som möter småföretagarna i deras verksamhet och som har det gemensamt att samhället har en god del av ansvaret för deras lösning.

De mindre företagens finansieringsproblem

De mindre företagen har vissa speciella finansieringsproblem. Kostnadsstegringarna inom produktionen, som försatt hela det svenska näringslivet i ett ogynnsamt konkurrensläge, har varit särskilt kännbara för dessa företag. Företagssparandet har gått ned förhållandevis mera hos dem än hos de större företagen. Orsakerna härtill är flera. Det har tidigare i denna motion framhållits att de mindre företagen följt med i den tekniska utvecklingen och rationaliserat sin produktion. Den mera kapitalkrävande produktionsutrustning som ligger bakom denna effektivitetsökning har inte kunnat finansieras med egna medel i samma utsträckning hos småföretagen, bl. a. därför att den gamla utrustningen inte givit tillräckligt avskrivningsunderlag för finansiering av nyinvesteringar. Detta gäller framför allt många av de snabbt expanderande företagen.

Dessutom är de mindre företagens kapitalkostnader relativt betungande inte bara därför att det otillräckliga företagssparandet medför ett relativt stort behov av lånemedel, utan även av den anledningen att de kreditformer som är tillgängliga för de mindre företagen är otillräckliga. Dessa företag kan t. ex. inte använda sig av obligationsmarknaden för sin finansiering.

Enskilda företag har i vissa avseenden en ogynnsammare behandling i skattelagstiftningen än aktiebolag och ekonomiska föreningar. De har inte rätt att göra skattefria avsättningar till investeringsfonder och inte heller den rätt till avsättning inom företagen för de anställdas och ägarens pensionering som andra företagsformer har. Vi anser att alla företag skall behandlas lika i skattehänseende. Företagsformen får inte vara avgörande för företagets behandling i skattelagstiftningen eller i näringspolitiken över huvud taget.

Vi upprepar vid detta års riksdag i särskilda motioner tidigare förslag om utredning av självfinansieringsfonder för mindre företag och införande av resultatutjämning mellan goda och dåliga år.

De mindre företagens kreditförsörjning

Kapitalförsörjningen är mycket ofta den centrala frågan när de mindre och medelstora företagens förhållanden diskuteras. Det är ingen överdrift att säga att det egna kapitalets andel av det totala i företaget arbetande kapitalet är alltför liten i majoriteten av de mindre företagen, inte sällan så låg som 5—10 %.

Detta förhållande har gjort de mindre företagen ytterst beroende av att kreditmarknaden fungerar tillfredsställande. Många mindre företag har drabbats hårt av nuvarande utomordentligt hårda kreditrestriktioner, som i praktiken inneburit ett totalt kreditstopp. Svårigheterna demonstreras

kanske allra mest dramatiskt av det senaste årets markanta uppgång i antalet konkurser — mitt under en högkonjunktur. Lättnader i kreditpolitiken är nödvändiga för att många mindre och medelstora företags existens inte skall hotas eller deras utvecklingsmöjligheter knäckas.

Kapitalbeskattningen är ett speciellt problem för alla ägare och ledare av mindre och medelstora familjeföretag. Vid ett arvskifte måste i de flesta fall arvsskatten betalas genom en del av det egna kapital, som arbetar i företaget. Inte minst med tanke på det obetydliga egna kapital i förhållande till det totala arbetande kapitalet som många mindre företag har kan ett sådant uttag bli mycket kännbart. Detta i kombination med de problem som ett ledarbyte ofta innebär — ett mindre företags good will är ju inte sällan mycket beroende av företagsledarens egen person — gör att ett arvsfall inte sällan medför att företaget måste försäljas till en konkurrent eller allt oftare till ett investmentbolag. Det kan inte vara ett samhällsintresse att kapitalskattesystemet tvingar fram en ökad ägande- och därigenom maktkoncentration i näringslivet.

Det är ännu oklart vad regeringens skatteproposition kommer att innehålla på denna punkt. Vi förutsätter att regeringen i propositionen beaktar de mindre företagens kontinuitetsproblem vid arvsfall. I avvaktan på regeringens förslag finner vi det inte meningsfullt att lägga fram något preciserat eget förslag utöver de allmänna resonemangen på denna punkt.

Av stor betydelse för de mindre och medelstora företagen är företagarföreningarna, såväl deras utlåning, som deras konsultativa insatser.

Föreningarna medverkar till att klargöra de lånesökande företagens ekonomiska, tekniska och marknadsmässiga förutsättning. Genom denna konsultationsverksamhet och genom att tillhandahålla toppkrediter medverkar de ofta till att placera underliggande krediter med bättre säkerhet på den ordinarie kreditmarknaden.

Vi anser därför att företagarföreningarnas konsultverksamhet och kreditgivning bör byggas ut. För det första är det fullt motiverat att taket för direktlån höjes från 150 000 till 200 000 kronor. Såväl den tekniska utvecklingen som prishöjningar på grund av inflationen har medfört att produktionsutrustningen blivit alltmera kostnadskrävande. Den genomsnittliga investeringen per anställd i ett industriföretag i dag ligger mellan 100 000 och 150 000 kronor, och då är en lånesumma på 200 000 kronor, även om den avser en toppkredit, inget högt belopp.

De statliga industrigarantilånen bör decentraliseras, så att beslutanderätten beträffande lån upp till 200 000 kronor anförtros företagarföreningarna. Föreningarna är ju utredande instans för dessa lån, och en sådan delegering skulle i hög grad underlätta handhavandet av dessa lån till gagn för de lånesökande.

Vi anser också att de båda låneformerna, direktlån och garantilån, bör kunna få förekomma parallellt, så att inte som nu är fallet den ena låne-

formen utesluter den andra. I särskilda motioner till årets riksdag har vi bl. a. från vårt håll föreslagit

att taket för direktlån höjes till 200 000 kronor,

att beslutanderätten för statliga industrigarantilån upp till 200 000 kronor delegeras till företagarföreningarna, samt

att de båda låneformerna skall kunna användas parallellt inom samma företag.

Vi har också begärt en större höjning av administrationsbidraget till företagarföreningarna med 1 miljon kronor utöver det som Kungl. Maj:t föreslagit.

De mindre företagens möjligheter att anskaffa långfristigt kapital genom t. ex. aktie- och obligationsmarknaden är starkt begränsade. I en SHIO-utredning från 1967 påvisas en uppenbar brist i samstämmighet mellan kreditförsörjning och produktionsinsats för dessa företag. Andelen av kreditmarknaden motsvarade inte de mindre och medelstora företagens produktionsinsats eller deras andel av sysselsättningen inom industrin. Detta försvårar naturligtvis för företagen att genomföra den mekanisering av produktionsapparaten som den tekniska utvecklingen kräver. AP-fondernas starkt växande utlåningsresurser har inte kanaliserats till dessa företag i en utsträckning som motsvarar deras produktiva insatser. De enda vägarna för AP-medlen till de mindre företagen är återlånen och via AB Industrikredit och AB Företagskredit. Återlånen har haft en mycket liten betydelse. Ur den tredje fonden, som bl. a. byggs upp med avgifter från mindre företag, har beviljats återlån för tillsammans 10 milj. kr. vilket utgör 0,1 % av fondens totala investeringar.

I avsikt att medverka till en lättnad i dessa företags creditsituation har i partimotioner från vårt håll föreslagits dels att statens lånefond för hantverk och industri på tilläggsstat tillföres 10 milj. kr., dels att anslaget till fonden för nästa budgetår ökas med 10 milj. kr. utöver det av regeringen föreslagna beloppet.

Småindustrins marknadsföring

Alla företagare vet, att oavsett produktionens förträfflighet, så behövs en väl genomtänkt marknadsföring. Det kan många gånger vara svårt för mindre företagare att få råd och hjälp med sin reklam och övrig marknadsföring. En rådgivningsverksamhet bedrivs genom olika institutioner, men det är inte tillräckligt. De mindre företagen utan tillgång till egen expertis skulle många gånger vara mer betjänta än andra av marknadskonsulter och reklambyråer med fullt utbyggd, kvalificerad rådgivning och service på olika områden, marknadsundersökningar, marknadsplanering, reklam, säljfrämjande åtgärder etc., liksom de skulle ha stor nytta av att kunna utnyttja de s. k. säljbolagens tjänster. Problemet är bara, att dessa kom-

mersiellt arbetande konsultföretag inte alltid är intresserade av så små uppdragsgivare. Här finns alltså stort behov av initiativ och utbyggd service från statens institut för hantverk och industri och företagarföreningarna. Den servicen gäller inte bara hemmamarknaden utan naturligtvis också på exportsidan där även Exportrådet för den mindre industrin spelar en stor roll.

Genom näringslivets snabbt ökande internationella kontakter och det ökande varuutbudet över gränserna blir allt fler av de mindre företagen beroende av utländska marknader för sin avsättning. I det sammanhanget uppstår en serie problem. Det första gäller hur man skall kunna erhålla information om de främmande marknaderna. Det andra hänger samman med de relativt små exportkvantiteterna för varje enskilt företag och marknad. Hur skapar man underlag för egna insatser i mycket liten skala? Hur finner och underhåller man affärskontakter? Vissa småföretag upplever också de språkliga svårigheterna betydligt mera konkret än större företag. För småindustrins exportverksamhet karakteriserad av många små avslut på många olika marknader krävs samverkan mellan företagen sinsemellan och exportfrämjande stöd från samhällets sida. I annat sammanhang har motionerats om ökat stöd till den exportfrämjande verksamhet som bedrivs av Kollegiet för Sverigeinformation i utlandet. Den utställnings- och mässverksamhet som bedrivs av kollegiet främjar också de mindre och medelstora företagens exportansträngningar.

Teknisk förnyelse — teknisk utveckling

Den näringspolitiska diskussionen i vårt land har rätt ensidigt kretsat kring temat att endast stora företag skulle ha tillräckliga resurser för att tillgodogöra sig de nyheter teknisk forskning frambringar. Det har emellertid visat sig att det mindre industriföretaget utgör en god plantskola för nya idéer. Undersökningar har påvisat att ny teknik och nya produkter ofta utvecklas snabbt i sådana företag. De har en flexibel produktionsapparat och kan därför snabbt ställa om till nya produkter. Vägen från idé till färdig vara är också kort. Det är ofta samma person som är idégivare, konstruktör och tillverkningsledare. Man främjar en gynnsam innovationsmiljö genom att underlätta för de mindre företagen att informera sig om den tekniska utvecklingen. Det är viktigt för dessa företag att resultat av forsknings- och utvecklingsarbete förs ut till företagen i en lätt tillgänglig form. Det är också angeläget att de institutionella formerna för rådgivning och ekonomiskt stöd åt mindre företag och enskilda uppfinnarens innovations- och idéverksamhet förstärkes. Statens institut för hantverk och industri bör få ökade resurser för en sådan idéförmedling.

Företagsledarutbildning

Enligt förslag i statsverkspropositionen skall statens institut för hantverk och industri ombildas till statens institut för företagsutveckling. Detta innebär en utvidgning av arbetsuppgifterna och i samband därmed en — om också blygsam — förstärkning av de organisatoriska resurserna. I detta sammanhang skall vi endast ta upp en särskild aspekt av statsverkspropositionens organisationsförslag beträffande institutet, nämligen utbildningsverksamheten.

SHI har i dag en omfattande utbildningsverksamhet i form av korta koncentrerade fortbildningskurser inom ett stort antal tekniska och ekonomisk-administrativa områden. Totalt deltar ca 15 000 personer om året i institutets kurser eller konferenser. Inte minst för de mindre och medelstora företagen, som inte kan ha egna utbildningsavdelningar, är institutets tämligen breda utbildningsprogram av stort värde. Verksamheten finansieras i allt väsentligt genom avgifter. Ett visst allmänt statsbidrag förekommer, men dess relativa värde har under verksamhetens expansion under senare år kommit att väsentligt försvagas.

I propositionen finner departementschefen liksom SHI-utredningen att institutets egen kursverksamhet endast kan bli av marginell betydelse totalt sett. Detta är väl i och för sig riktigt vid jämförelse med den stora utbildningsproduktionen via skolsystemet. Bl. a. föreslås en inriktning på företagsledarutbildning och smala eller nya tekniska områden. Att ett särskilt ansvar härför bör ligga på institutet synes också lämpligt. Vi delar inte departementschefens uppfattning om en begränsning av utbildningsverksamheten inom det relativt breda tekniska fält, där SHI f. n. bedriver sin utbildning. Behovet av fortbildning lär inte, då det gäller snabbt överförande av nyheter till näringslivet, kunna tillgodoses i någon bättre form än genom kurser, som kan produceras av ett polytekniskt institut av SHI:s karaktär. Självklart har inte det nya företagsinstitutet anledning att inrymma mer konventionell utbildning i sitt program. Men inom ett brett tekniskt område rör sig hela tiden utvecklingen så snabbt, att ett ständigt behov av utbildningskurser av aktuellt innehåll kommer att vara för handen innan den nya tekniken har kunnat omsättas till kurser inom skolsystemet. Andra utbildningsgivare, som t. ex. folkbildningsorganen, har ofta inte resurser att genomföra den utbildning varom här är fråga. Det finns därför — då behovet av utbildning inom nya områden och ny teknik ständigt kan antas växa — anledning att slå vakt om och söka utveckla utbildningen vid företagsinstitutet efter de principer som här angivits.

Under en lång följd av år har avgifterna för SHI:s utbildning såväl absolut som relativt ständigt ökat. Detta beror på att utbildningsvolymen kraftigt vuxit, medan anslagen till kursverksamheten varit tämligen konstanta, samtidigt som också utbildningskvaliteten höjts. Det är självklart

angeläget att kursavgifterna inte bli så höga att de kan förefalla hindrande för deltagare från speciellt mindre och medelstora företag, och därför skulle bl. a. principen om bidragslikformighet med folkbildningsverksamheten vara en lämplig riktlinje. Det bör ju också erinras om att regeringen förutskickar särskild proposition om höjning av bidragen till studiecirkelverksamheten. En anordning som emellertid skulle effektivt och smidigt kunna ha en mycket positiv effekt för att i vissa fall förmedla utbildning till dem som bör ha den är stipendieringen. Det är därför ytterst angeläget att institutet erhåller hela det anslag till stipendier för fortbildning på 600 000 kronor som såväl utredningen som SHI lagt fram förslag om. Detta innebär en höjning med 400 000 kronor av statsverkspropositionens förslag. Det är i förhållande till villkoren för fortbildning på åtskilliga andra områden och antalet yrkesverksamma inom det mindre och medelstora näringslivet en mycket blygsam satsning. Det bör anmärkas att möjligheter till stipendier i övrigt inom detta område varit och är starkt begränsade. En höjning av anslaget skulle givetvis också i ökad omfattning kunna tillgodose nämnda önskemål.

Med hänvisning till ovanstående hemställes,

att riksdagen beslutar att till *Statens institut för företagsutveckling: Bidrag till främjande av företagsutveckling m. m.* anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 400 000 kronor förhöjt reservationsanslag av 2 400 000 kronor, så att därigenom delposten *Stipendier för fortbildning* kan höjas med 400 000 kronor till 600 000 kronor.

Stockholm den 28 januari 1970

Stig Stefanson (fp)

T. V. Mattsson (cp)

Joh. A. Olsson (cp)

Arvid Annerås (fp)

Rolf Wirtén (fp)

Eric Peterson (fp)
